

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Підмет – головний член речення, що називає предмет, що називає предмет або поняття і відповідає на питання **хто? що?**

За будовою підмети поділяються на **прості** (виражені одним словом) і **складені** (виражені декількома словами): Вітри з розгону поламали скрипку. Багато літ перевернулось, води чимало утекло.

Способи вираження підмета	Приклади
іменник	<u>Шипшина</u> важко віддає плоди.
займенник	<u>Той</u> безперервно стягає поля, <u>сеї</u> іноземних заводять телят.
інша частина мови в значенні іменника	<u>Старий</u> [прикметник] підбадьорював своїх дітей енергійними <u>вижуками</u> . З хвилини на хвилину можуть бути <u>поранені</u> [дієприкметник]. У великій світлиці за столом сиділо <u>трое</u> [числівник]. Це <u>«добре»</u> [прислівник] прозвучало тепер м'яко.
інфінітив	<u>Жити</u> – це не значить тільки брати, а й давати.
словосполучення, що узгоджується з присудком у множині	<u>Серпень з вереснем</u> схрестили довгі шпаги (для порівняння: <u>Батько з дочкою</u> <u>вийшли</u> на балкон. <u>Батько з дочкою</u> <u>вийшов</u> на балкон.)
словосполучення з двох займенників	Нехай <u>кожний із нас</u> пізнає себе. <u>Усі ми</u> прагнемо миру.
словосполучення з кількісним значенням	<u>Мільярди вір зариті</u> у чорнозем, <u>мільярди щасть</u> розвіяні у прах
фразеологізм	<u>Бити байдики</u> – улюблена справа ледарів
складна власна назва	<u>«Так ніхто не кохав»</u> - яскравий зразок інтимної лірики. <u>Андрій Семенович</u> запізнюється

Зауважте!

Щоб не помилитися у визначенні підмета, потрібно ставити до нього подвійне питання (Н.в. хто? що? чи З.в. кого? що?). Наприклад: Сестрі подарували квіти. На підвіконні у вазі – польові квіти.

Присудок – головний член речення, що називає дію, стан або змінну ознаку діяча й відповідає на питання **що робить предмет? що з ним робиться? у якому він стані? який він є? хто** або **що він є?**

За будовою розрізняють **простий** та **складений** присудок.

Простий дієслівний присудок може виражатися дієсловом або фразеологізмом: Любіть травинку, і тваринку, і сонце завтрашнього дня. Важко, з напруженням дихає кінь, він вибивається з останніх сил.

Зауважте!

Простим дієслівним присудком вважають складені форми дієслів майбутнього часу: Будуть вишні, акації й клени так привітно, тепло шуміть. (шумітимуть)

Складений присудок буває дієслівним та іменним

Тип присудка	Спосіб вираження	Приклади
складений дієслівний	допоміжне дієслово + інфінітив: допоміжним дієсловом найчастіше бувають такі слова: <i>починати, продовжувати, закінчувати</i> (фазове дієслово), <i>могти, хотіти, мусити, мати, пробувати, наміритися, уміти</i> (вираження волевиявлення), <i>певен, згоден, ладен, рад</i> (короткі форми прикметників)	<i>Яким вогнем <u>спокутувати мушу</u> хронічну українську доброту?!</i> <i>Я менш за все <u>схильний проповідувати</u> благодущність.</i> <i>Жваво, з юнацькою енергією <u>заходився</u> Семен <u>ставити</u> хату.</i> <i>Я для вас <u>рад жити</u>.</i> <i>Сократ <u>почав промовляти</u> знову</i>
Складений іменний	дієслово-зв'язка+ іменна частина: <ul style="list-style-type: none"> дієслова-зв'язки: бути, являти, становити, ставати, робитися, називатися, вважатися та под. іменною частиною може бути іменна частина мови тобто іменник, прикметник, займенник або числівник у формі називного чи орудного відмінка, а ще - дієприкметник 	<i>Брат <u>став дизайнером</u>.</i> <i>У нас <u>був</u> дід дуже <u>схожий</u> на Бога.</i> <i><u>Картинками</u> старих дитячих книг <u>здається</u> далеч.</i> <i>Два та три – <u>п'ять</u>.</i>

Зауважте!

Дієслово-зв'язку у формі теперішнього часу часто пропускають (на її місці здебільшого ставлять тире): *Здоров'я – усьому голова.*

Зауважте!

Не вважають складеним дієслівним присудком два граматично пов'язаних дієслова, якщо кожне з них означає окрему дію й виконують ці дії в різний час: **Батько пішов косити** (з якою метою?). **Батько попросив сина** (про що?) **покосити**.

Цікавий момент...

Білосніжна зима.

Зима білосніжна (пропущено дієслово-зв'язка: Зима є білосніжна – складений іменний присудок).

Тире між підметом і присудком

Тире між підметом і складеним іменним присудком ставимо лише на місці пропущеного дієслова-зв'язки, порівняйте: Мій брат – художник. Мій брат є художником. Мій брат буде художником. Мій брат став художником.

Між підметом і присудком на місці дієслова-зв'язки **тире ставимо** лише в таких випадках:

1. іменник (числівник) у Н.в. – іменник (числівник) у Н.в.

Вітри галактик – вічні скрипалі. Весна – художник знаменитий. Два та два – чотири.

2. інфінітив – інфінітив

Жити – Вітчизні служити. Боятися смерті – на світі не жити.

3. інфінітив – іменник у Н.в.

Малювати – моє вподобання.

4. Підмет – це, (оце), то, ось, значить присудок.

Вірний приятель – то найкращий скарб. Жити мені без праці – значить не жити.

Життя – це божевільне ралі.

Між підметом і складеним іменним присудком **тире** на місці пропущеного дієслова-зв'язки **не ставимо** в таких випадках:

1. займенник

Сумує хата, бо вона вже пуста.

2. підмет не іменник (займенник) у Н.в.

Серце не камінь. Час не наша власність. Ця книжка не моя.

3. підмет прикметник (дієприкметник).

Твоє чоло шляхетне і ясне. Надходить ніч. Думки у неї хмарні. Черкащина оспівана Шевченком.

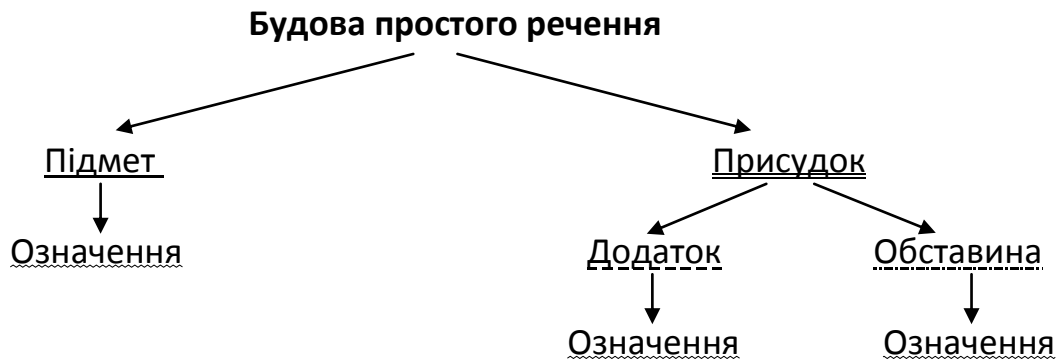
Зауважте!

1. Якщо іменна частина складеного присудка виражена порівняльним зворотом, то тире перед нею ставимо за бажанням автора (з метою наголосити): Верба – мов чорний покруч ікебани. Самотність – як обірвана струна. Собор як свіча.

Не забувайте: порівняльний зворот, як і фразеологічний, дієприкметниковий чи дієприслівниковий, є одним членом речення (не потрібно розглядати складові частини зворотів як різні члени речення).

2. Якщо іменна частина складеного присудка виражена формою орудного відмінка, то тире на місці пропущеної зв'язки ставимо за бажанням автора: Робота роботою, а відпочинок – відпочинком.

ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Другорядні члени речення

<u>Означення</u>	<u>додаток</u>	<u>обставина</u>
ознака предмета – якість, властивість, належність, порядок при лічбі	предмет, на який спрямовано дію	спосіб дії, її якість, інтенсивність, а також місце, час, мета, умова, з якими пов'язана дія чи вияв ознаки
який? чий? котрий?	кого? чого? кому? чому? кого? що? ким? чим? на кому? на чому?	як? яким чином? якою мірою? наскільки? де? коли? з якою метою? з якої причини?
Способи вираження		
прикметник: <i>З вітром <u>весняним</u> весна розмовляла.</i>	іменник: <i>Мохнатий джміль із будяків червоних співає <u>мед</u>.</i>	прислівник: <i>Коні <u>шалено</u> мчали полем.</i>
дієприкметник: <i>Сірі води спливали на <u>посірілу</u> землю.</i>	займенник: <i><u>Нас</u> інші ждуть обірвані мости.</i>	дієприслівник: <i><u>Осіротівши</u>, клени мріють про весняне листя.</i>
дієприкметниковий зворот: <i>Стара черемха заздро поглядала на вишню, <u>визрілу несміло</u>.</i>	інша частина мови в значенні іменника: <i><u>Чужим</u> не розбагатієш.</i>	дієприслівниковий зворот: <i>Діти вскочили у виноградник, <u>випереджаючи матір</u>.</i>
іменник у непрямих відмінках: <i>Промінь <u>сонця</u> золотом розмальовує світанок</i>	інфінітив: <i><u>Любить</u> людей мене навчила мати.</i>	іменник у непрямих відмінках: <i>Ішов дід з <u>містечка</u>, <u>через гору</u>, у свій <u>присілок</u>.</i>

займенник у непрямих відмінках: <i><u>Його</u> думка слухна</i>		інфінітив: <i>Осінь сіла в лісі <u>відпочити</u>.</i>
прислівник: <i>Каву <u>по-східному</u> готують у піску.</i>		порівняльний зворот: <i>Голос батька звучав з лісу, <u>наче з приймача</u>.</i>
інфінітив: <i>Море підсилювало бажання <u>освіжитися</u></i>		

Зауважте!

Звороти (дієприкметниковий, прикметниковий, дієприслівниковий, порівняльний, фразеологічний) є одним членом речення: *Тоді я жив у чорта на болоті, а тепер – у середмісті.*

Прикладка – різновид означення, надає предмету, особі другої назви: *Солов'ї, нічні товариші мої, у сад злетілись до вікна.*